

PRO L. FLACCO.

ORATIO XXIV.

ARGUMENTUM.

A Censuram a D. Laelio L. Flaccum de reperundis ex Asia, cui triennium post praeturam praesuerat, Cicero defendit. Tota fere defensio ex consutatione testium Asiaticorum, & Graecorum, qui Flaccum oppugnabant, & ex ipsis Flacci superiore vita, magnisque erga rempublicam meritis constat. MANUT.

I. UM in maximis periculis hujus urbis, atque imperii, gravissimo atque acerbissimo reipublicae casu, socio atque adjutore consiliorum, periculorumque meorum, L. Flacco, caedem a vobis, conjugibus, liberis vestris, vastitatem a templis, delubris, urbe, Italia depellebam: sperabam, Judices, honoris potius L. Flacci me adjutorem futurum, quam miseriarum deprecatoem. Quod enim esset praemium dignitatis, quod populus Romanus, cum hujus majoribus semper detulisset; huic denegaret: cum L. Flaccus veterem Valeriae gentis in liberanda patria laudem prope quingentesimo anno reipublicae retulisset? Sed si forte aliquando aut beneficii hujus obtrectator, aut virtutis hostis, aut laudis invidus extitisset: existimabam L. Flacco multitudinis potius imperitae, nullo tamen cum periculo, quam sapientissimorum & lectissimorum virorum judicium esse subeundum. Etenim, quibus auctoribus, & defensoribus omnium tum salus esset non civium

¹ Prope quingentesimo anno] Anni vere numerantur a Valerio Poplicola, patris liberatore, ad consulatum Ciceronis, quo praetor Valerius Flaccus patriam a conjuratione Ca-

tilinae incolumem servavit, CDLVI, sed Ciceroni mos est non subtiliter annos interduca numerare. Manutius.

civium solum, verum etiam gentium defensa ac retenta, neminem unquam putavi per eos ipsos periculum hujus fortunis, atque insidias creaturarum. Quod si esset aliquando futurum, ut aliquis de L. Flacci pernicie cogitaret, nunquam tamen existimavi, Judices, D. Laelium, optimi viri filium, optima ipsum spe praeditum, summam dignitatis, eam suscepturum accusationem, quae sceleratorum civium potius odio & furori, quam ipsius virtuti atque institutae adolescentiae conveniret. Etenim cum a clarissimis viris justissimas inimicitias saepe cum bene meritis civibus depositas esse vidissem, non sum arbitratus, quemquam amicum reipublicae, posteaquam L. Flacci amor in patriam perspectus esset, novas huic inimicitias, nulla accepta injuria, denuntiaturam.

Sed quoniam, Judices, multa nos & in nostris rebus, & in republica sefellerunt: ferimus ea, quae sunt ferenda. Tantum a vobis petimus, ut omnia reipublicae subsidia, totum statum civitatis, omnem memoriam temporum praeteritorum, salutem praesentium, spem reliquorum, in vestra potestate, in vestris sententiis, in hoc uno judicio positam esse & defixam putetis. Si unquam republica consilium, gravitatem, sapientiam, providentiam judicum imploravit: hoc tempore, hoc, inquam, tempore, implorat.

II. Non estis de Lydorum, aut Mysorum, aut Phrygum, qui huc compulsi concitatique venerunt, sed de vestra republica judicaturi, de civitatis statu, de communi salute, de spe bonorum omnium, si qua reliqua est etiam nunc, quae fortium civium mentes cogitationesque sustentet. Omnia alia persequia bonorum, praesidia innocentium, subsidia reipublicae, consilia, auxilia, jura ceciderunt. Quem enim alium appellem? quem obtester? quem implorem? Senaturne? at is ipse auxilium petit a vobis, & confirmationem? auctoritatis suae, vestrae potestati permisam esse sentit. An equites Romanos? judicabitis principes ejus ordinis quinquaginta, quid cum omnibus fenseritis. An populum Romanum? at is quidem om-

² Confirmationem] Flacco absoluto in gratiam extinguit per ipsum conjurationis, sefuit, qui tunc temporis Reip. operam navatus auctoritatem confirmabitis, qui & con-

nam suam de bonis potestatem tradidit vobis. Quamobrem, nisi hoc loco, nisi apud vos, nisi per vos, Judices, non auctoritatem, quæ amissa est, sed salutem nostram, quæ spe exigua extremaque pendet, tenuerimus; nihil est præterea, quo confugere possimus: nisi forte quæ res hoc iudicio tentatur, quid agatur, cui causæ fundamenta jaciuntur, Judices, non videtis.

Damnatus est is³, qui Catilinam, signa patriæ inferentem, interemit; quid est causæ, cur non is, qui Catilinam ex urbe repulit, pertimescat? Repetitur ad poenam, qui indicia communis exitii excepit: cur sibi confidat is, qui ea proferenda & patefacienda curavit? focii consiliorum, ministri, comitesque vexantur: quid auctores, quid duces, quid principes sibi expectent? Atque utinam inimici nostri, ac bonorum omnium, mecum potius contendant, utrum⁴ tum omnes boni, duces nostri, an comites fuerint ad communem conservandam salutem***

III. Hunc igitur virum, Læli, quibus tandem rebus oppugnas? Fuit, P. Servilio imperatore, in Cilicia tribunus militum: ea res siletur. Fuit M. Pisoni quæstor in Hispania: vox de quæstura nulla missa est. Bellum Cretense ex magna parte gessit, atque una cum summo imperatore sustinuit: muta est hujus temporis accusatio. Præturæ jurisdictio, res varia & multiplex ad suspiciones & similitates, non attingitur. Ea vero in summo & periculosissimo reipublicæ tempore, etiam ab inimicis laudatur. At a testibus læditur. Antequam dico, a quibus, qua spe, qua vi, qua re concitatis, qua levitate, qua egestate, qua perfidia, qua audacia præditis; dicam de genere universo, & de conditione omnium nostrum.

Per deos immortales! Judices, vos, quomodo is, qui anno ante Romæ jus dixerat, anno post in Asia jus dixerit, a testibus quæretis ignotis? ipsi conjectura nihil judicabitis? In tam varia jurisditione tam multa decreta, tot hominum gratiosorum

*** *Pemulæ defunt.*

³ *Damnatus est is*] C. Antonius, a M. Cælio accusatus, a Cicerone defensus. Infra cap. 38. *Oppressus est C. Antonius, &c. M. Cælio*.
⁴ *Utrum*] Imperfecta sententia: cum non nulla desiderentur. *Idem*.

rum læsæ voluntates: Quæ est unquam jacta non suspicio, quæ tamen solet esse fallax, sed iracundiæ vox, aut doloris? Et is est reus avaritiæ, qui in uberrima re turpe compendium, in maledicentissima civitate, in suspiciosissimo negotio, maledictum omne, non modo crimen effugit. Prætereo illa, quæ prætereunda non sunt: nullum hujus in privati rebus factum avarum, nullam in re pecuniaria contentionem, nullam in re familiari sordem posse proferri. Quibus igitur testibus ego hoc esse possum refutare, nisi vobis?

Timolites ille vicarius, homo non modo nobis, sed ne inter suos quidem notus, vos docebit, qualis sit L. Flaccus? quem vos modestissimum adolescentem, provinciæ maximæ sanctissimum virum, nostri exercitus fortissimum militem, diligentissimum ducem, temperantissimum legatum, quæstoremque eognoverunt? quem vos præsentis constantissimum senatorem, justissimum prætorem, ac amantissimum reipublicæ civem judicastis? De quibus vos alios testes esse debetis, de iis ipsi alios testes audietis?

IV. At quos testes? Primum dicam (id quod est commune) Græcos: non quo nationi huic ego unquam fidem derogem. Nam, si quis unquam de nostris hominibus a genere isto, studio, ac voluntate non abhorrens fuit, me & esse arbitror, & magis etiam tum, cum plus erat otii, fuisse; sed sunt in illo numero multi boni, docti, pudentes, qui ad hoc iudicium deducti non sunt: multi impudentes, illiterati, leves; quos variis de causis video concitatos. Veruntamen hoc dico de toto genere Græcorum: tribuo illis literas, de multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: denique etiam, si qua sibi alia sumunt, non repugno: testimoniorum religionem & fidem nunquam ista natio coluit, totiusque hujusce rei quæ sit vis, quæ auctoritas, quod pondus, ignorant.

Unde illud est? *Da mihi testimonium murum.* Num Gallorum, num Hispanorum putatur? Totum istud Græcorum est: ut etiam qui Græce nesciunt, hoc quibus verbis? a Græcis dici

⁵ *Quibus verbis*] *Adversus nos prætoribus*. *Lambinus.*

dici soleat, sciant. Itaque videte, quo vultu, qua confidentia dicant: tum intelligetis, qua religione dicant. Numquam nobis ⁶ ad rogatum respondent: semper accusatori plus, quam ad rogatum. Nunquam laborant, quemadmodum probent, quod dicunt: sed quemadmodum se explicent dicendo. Iratus Flacco dixit M. Lurco, quod (ut ipse agebat) libertus ⁷ erat ejus turpi judicio condemnatus. Nihil dixit, quod laederet eum, cum cuperet. Impediebat enim religio. Tamen, id quod dixit, quanto cum pudore, quo tremore & pallore dixit? Quam promptus homo, P. Septimius? quam iratus de judicio, & de villico ⁸? tamen hæsitabat: tamen ejus iracundiæ religio nonnunquam repugnabat. Inimicus M. Cælius, quod, cum in re manifesta putasset nefas esse, publicanum judicare contra publicanum, sublatus erat e numero recuperatorum ⁹. Tamen tenuit se, neque attulit in judicium quidquam ad lædendum, nisi voluntatem.

V. Hi si Græci fuissent, ac nisi nostri mores, ac disciplina plus valeret, quam dolor, ac simulas: omnes se spoliatos, vexatos, fortunis everfos esse dixissent. Græcus testis cum ea voluntate processit, ut lædat: non jurisjurandi, sed lædendi verba meditatur. Vinci, refelli, coargui putat esse turpissimum: ad id se parat: nihil aliud curat. Itaque non optimus quisque, nec gravissimus, sed impudentissimus, loquacissimisque deligitur. Vos autem in privatis minimarum rerum judiciis testem diligenter expenditis. Etiam si formam hominis, si nomen, si tribum nostis, mores tamen exquirendos putatis. Qui tum dicit testimonium ex nostris hominibus, ut se ipse sustentat! ut omnia verba moderatur! ut timet, ne quid cupide, ne quid iracunde, ne quid plus, minusve, quam sit necesse, dicat! Num illos idem putatis? quibus jusjurandum jocus est: testimonium, ludus: exstimatio vestra, tenebræ; laus, merces, gratia, gratulatio posita est omnis in impuden-

⁶ *Nunquam nobis*] Cum Rei patronus eos interrogat, nunquam respondent ad id, quod rogantur: cum accusator, plura etiam dicunt, quam rogantur. *Ferrat.*

⁷ *Libertus*] De quo infra.

⁸ *De villico*] De quo infra.

⁹ *Recuperatorum*] In causis civilibus Pretor Recuperatores dabat, qui de iis judicarent. Flaccus autem nefas esse putaverat, Cælium publicanum federe judicem contra alium publicanum, quem fore damnandum manifestum erat. *Ferrat.*

pudenti mendacio. Sed non dilatabo orationem meam. Etenim posset esse infinita, si mihi libeat totius gentis in testimonio dicendis explicare vanitatem. Sed propius accedam: de his vestris testibus dicam.

Vehementem accusatorem nacti sumus, Judices, & inimicum in omni genere odiosum, ac molestum: quem spero his rebus fore magno usui & amicis, & reipublicæ. Sed certe inflammatus incredibili cupiditate, hanc causam, accusationemque suscepit. Qui comitatus in inquirendo? comitatum dico? immo vero quantus exercitus? quæ jactura? qui sumptus? quanta largitio? Quæ quanquam utilia sunt causæ, timide tamen dico; quod vereor, ne Lælius ex his rebus, quas sibi suscepit gloriæ causa, putet aliquid, oratione mea, sermonis in sese, aut invidiæ esse quæsitum.

VI. Itaque hanc partem totam relinquam: tantum a vobis petam, Judices, ut, si quid ipsi audistis communi fama atque sermone, de vi, de manu, de armis, de copiis: memineritis, quarum rerum invidia, lege hac ¹⁰ recenti ac nova, certus est inquisitioni comitum numerus constitutus. Sed, ut hanc vim omittam, quanta illa sunt? quæ quoniam accusatorio jure & more sunt facta, reprehendere non possumus, queri tamen cogimur: primum, quod, distributis partibus ¹¹, sermo est tota Asia dissipatus, Cn. Pompejum, quod L. Flacco est vehementer inimicus, contendisse a Lælio, paterno amico ac pernecessario, ut hunc hoc judicio arcefferet: omnemque ei suam auctoritatem, gratiam, copias, opes ad hoc negotium conficiendum detulisse. Id hoc verisimilius Græcis hominibus videbatur, qui paulo ante familiarem Lælium in eadem provincia Flacco viderant. Pompeji autem auctoritas cum apud omnes tanta est, quanta esse debet, tum excellit in ista provincia, quam nuper & prædonum, & regum ¹² bello liberavit. Adjunxit illa, ut eos, qui domo exire nolebant,

Tom. V.

R r

testi-

¹⁰ *Lege hac*] Quam paulo ante Cæsar Consul de Receptendis promulgaverat. In illa autem lege certus comitum numerus Accusatori inquirendo assignabatur, ob invidiam illarum rerum, quas in Flaccum fecerat Lælius. *Idem.*

¹¹ *Distributis partibus*] Multis ex suis comitibus in varias Asiæ partes distributis, qui sermonem illum de Cn. Pompejo dissiparent. *Idem.*

¹² *Regum*] Mithridatis, & Tigranis. *Ferratius.*

testimonii denuntiatione¹³ terreret : qui domi stare non poterant , largo & liberali viatico commoveret . Sic adolescens , ingenii plenus , locupletes¹⁴ metu , tenues prœmio , stultos errore permovit . Sic sunt expressa ista prœclara , quæ recitantur , plephismata , non sententiis , neque auctoritatibus declarata , nec iurejurando constricta , sed porrigenda manu , profundendoque clamore multitudinis consitata .

VII. O morem prœclarum , disciplinamque , quam a maioribus accepimus , si quidem teneremus ! sed nescio quo pacto jam de manibus elabatur . Nullam illi nostri sapientissimi & sanctissimi viri vim concionis esse voluerunt . Quæ scisceret plebs , aut quæ populus juberet , summota concione , distributis partibus , tributim & centuriatim¹⁵ descriptis ordinibus , classibus , ætatibus , auditis auctoribus¹⁶ , re multos dies promulgata & cognita , juberi , vetarique voluerunt .

Græcorum autem totæ republicæ sedentis concionis temeritate administrantur . Itaque , ut hanc Græciam , quæ jamdiu suis consiliis percussa & afflicta est , omittam : illa vetus , quæ quondam opibus , imperio , gloria floruit , hoc uno malo concidit , libertate immoderata , ac licentia concionum . Cum in theatro imperiti homines , rerum omnium rudes ignarique , confederant : tum bella inutilia suscipiebant ; tum seditiosos homines reipublicæ præficiabant ; tum optime meritos cives e civitate ejiciebant .

Quod si hæc Athenis tum , cum illæ non solum in Græcia , sed prope cunctis gentibus^a enitebant , accidere cum solita : quam moderationem putatis in Phrygia , aut in Mysia concionum fuisse ? Nostros conciones , illarum nationum homines plerumque perturbant . Quid , cum soli sunt ipsi , tandem

¹³ Testimonii denuntiatione] Quintil. lib. 5. cap. 7. ¹⁴ Duo , inquit , genera sunt rebus , aut voluntariorum , aut eorum , quibus iudex in publicis judiciis lege denuntiare solet . Quorum altero utraque pars utitur , alterum accusatoribus tantum concessum est .

¹⁴ Locupletes] Hi passi sunt fieri plephismata , ne cogere venire Romam ad testimonium dicendum : tenuiores , viaticum speran-

tes , si Romam ipsi a civitatibus mitterentur legati : stulti , Pompei auctoritate permoti . Ferrarius .

¹⁵ Tributim , & centuriatim] Tributim , cum scisceret plebs : centuriatim , cum populus universus juberet . Manutius .

¹⁶ Auctoribus] his qui plebiscitum , populivè iussum suaderent . Idem .
a Vict. Man. eminebant

dem fieri putatis ? Casus est virgis^b Cymæus¹⁷ ille Athenagoras , qui in fame frumentum exportare erat ausus . Data concio Lælio est . Processit ille , & Græcus apud Græcos non de culpa sua dixit , sed de poena questus est . Porrexerunt manus : plephisma natum est . Hoc testimonium est ? Nuper epulati , paulo ante omni largitione saturati Pergameni , quod Mithridates , qui multitudinem illam non auctoritate , sed sagina tenebat , se velle dixit , id futores , & zonarii conclamantur . Hoc testimonium est civitatis ? Ego¹⁸ testes a Sicilia publice duxi . Verum erant ea testimonia non concitata concionis , sed jurati fenatus . Quare jam non est mihi contentio cum teste : vobis videndum est , sintne hæc testimonia putanda .

VIII. Adolescens bonus , honesto loco natus , disertus , cum maximo ornatissimoque comitatu venit in oppidum Græcorum : postulat concionem : locupletes homines & graves , ne sibi advenferunt , testimonii denuntiatione deterret : egentes & leves spe legationis & viatico publico , privata etiam benignitate , prolecat . Opifices & tabernarios , atque illam omnem faciem civitatum , quid est negotii concitare , in eum præferim , qui nuper summo cum imperio fuerit , summo autem in amore esse , propter nomen ipsius imperii , non potuerit ? Mirandum vero est , homines eos , quibus odio sunt nostræ seures ; nomen , acerbitati ; scriptura , decumæ , portorium , morti ; libenter arripere facultatem lædendi , quæcunque datur . Mementote igitur , cum audietis plephismata , non audire vos testimonia ; audire temeritatem vulgi , audire vocem levissimi cujusque , audire strepitum imperitorum , audire concionem concitatum levissimæ nationis . Itaque perscrutamini penitus naturam rationemque criminum : jam nihil præter spem , nihil præter terrorem , ac minas , reperietis . ***

R R 2

IX. In

*** Deesse videntur nonnulla .

^b Idem . Cynicus

¹⁷ Cymæus] Ab Asia urbe Cymæ , cuius plephisma proferebatur : qui ob exportatum frumentum virgis casus , & Flacco proinde iratus , data Lælio concione , populares suos ,

ut decretum in Flaccum faceret , hortatus est . Ferrarius .

¹⁸ Ego] Cum accusarem C. Verrem . Manutius .

IX. In arario nihil habent civitates, nihil in vestigialibus. Duæ rationes conficiendæ pecuniæ, aut versura, aut tributo. Nec tabulæ creditoris proferuntur, nec tributî confectio ulla recitatur. Quam vero facile falsas rationes¹⁹ inferre, & in tabulas, quodcumque commodum est, referre soleant, ex Cn. Pompeji literis ad Hypsæum, & Hypsæi²⁰ ad Pompejum missis, quæso cognoscite. LITERÆ POMPEJI, & HYPSEI. Satisne vobis coarguere his auctoribus²¹ dissolutam Græcorum consuetudinem, licentiamque impudentem videmur? nisi forte, qui Cn. Pompejum, qui præsentem, qui nullo impellente, fallebant, eos, urgente Lælio, in absentem, & in L. Flaccum aut timidos fuisse, aut religiosos putamus.

Sed fuerint incorruptæ literæ domi: nunc vero, quam habere auctoritatem, aut quam fidem possunt? Triduo²² lex ad prætorem deferri, iudicium signis obsignari jubet. Tricesimo die vix deferuntur. Ne corrumpi tabulæ facile possint, idcirco lex obsignatas in publico poni voluit. At obsignantur corruptæ. Quid refert igitur, tanto post ad iudices deferantur, aut omnino non deferantur? Quid, si testium studium cum accusatore sociatum est? tamenne isti testes habebuntur?

X. Ubi est igitur illa expectatio²³, quæ versari in iudicis solet? Nam antea, cum dixerat accusator acriter & vehementer, cumque defensor suppliciter demisseque responderat; tertius ille erat expectatus locus testium, qui aut sine ullo studio dicebant, aut cum dissimulatione aliqua cupiditatis. Hoc vero quid est? Una sedent, ex accusatorum subselliis surgunt, non dissimulant, non verentur: de subselliis queror? una ex domo procedunt: si verbo titubarint, quo revertantur²⁴, non habent.

¹⁹ *Falsas rationes*] Tabulas publicas civitatum recitaverat accusator, in quibus erat summa pecuniæ, quam ex arario & vestigialibus sumptam se Flacco dedisse dicebant. *Ferrarius.*

²⁰ *Hypsæum*] Qui Pompeji Mithridatico bello quæstus fuit. *Manutius.*

²¹ *His auctoribus*] Pompejo, & Hypsæo. *Idem.*

²² *Triduo*] Postquam Romam delata fuissent. Hoc autem caput unum erat legis Cor-

nellæ, qua Flaccus fuerat accusatus. *Ferrarius.*

²³ *Ille expectatus*] Testium, qui loco tertio dicebant. Quid enim dicturi essent, audita accusatione & defensione expectabatur. Nam si eorum studium cum accusatore sociatum est, scitur quid dicturi sint, non expectatur. *Sylva.*

²⁴ *Quo revertantur*] Non enim eos amplius hospitio Lælii recipiet. *Ferrarius.*

habebunt. An quisquam esse testis potest, quem accusator sine cura interroget; nec metuat, ne sibi aliquid, quod ipse nolit, respondeat? Ubi est igitur illa laus oratoris, quæ vel in accusatore antea, vel in patrono spectari solebat? Bene testem interrogavit: callide accessit: reprehendit: quo voluit, adduxit: convicit, & elinguem reddidit.

Quid tu istum roges, Læli, qui, priusquam hoc, *Te rogo*, dixeris, plura etiam effundet, quam tu ei domi antea præscriperis? Quid ego autem defensor rogem? nam aut oratio testium refelli solet, aut vita lædi. Qua disputatione orationem refellam ejus, qui dicit, *Dedimus*, nihil amplius? In hominem dicendum est igitur, cum oratio argumentationem non habet. Quid dicam in ignotum? Querendum est ergo & deplorandum, id quod jamdudum facio, de omni accusationis iniquitate: primum de communi genere testium. Dicit enim natio minime in testimoniis dicendis religiosa. Propius accedo. Nego esse ista testimonia, quæ tu ipse psephismata appellas: sed & fremitum egentium, & motum quandam temerarium Græculæ concionis. Intrabo etiam magis. Qui gessit, non adest: qui numerasse dicitur, non est deducendus: privata literæ nullæ proferuntur: publicæ retentæ sunt in accusatorum potestate. Summa est in testibus²⁵. Hi vivunt cum inimicis: adsunt cum adversariis: habitant cum accusatoribus. Utrum hic tandem disceptationem & cognitionem veritatis, an innocentie labem aliquam, aut ruinam fore putatis? Multa enim sunt ejusmodi iudices, ut etiam si in homine ipso, de quo agitur, negligenda sint, tamen in imitatione atque in exemplo pertimescenda videantur²⁶.

XI. Si

²⁵ *Summa est in testibus*] Vis totius cause. *Camæsius.*

²⁶ *Tamen in conditione atque in exemplo pertimescenda videantur*] Grævius ex Victoriana reposuit, *imitatione*, scilicet quia sequitur paulo post, *imitatio exempli*. Sed hoc ipsum docere poterat, *imitationem & exemplum* fere idem esse, & *reuerentiam* Cicero-nem, si ita scripsisset: ut taceam, dicendum potius fuisse *in exemplo & imitatione*. Neque vero video, quomodo librarîs in mentem ve-

nerit pro *imitatione*, quod facile intelligitur, ponere *conditione*, quod difficilius intelligitur. Potuit autem *imitatione* ex sequentibus huc trahi, sive aberrante librarîi oculo, ut fit, sive corrigente Grammatico aliquo. Quidquid sit, *conditione* commodam interpretationem habet. Sensus verborum hic est: *Videntur pertimescenda*, quod hæc nostrorum magistratuum & civium *conditio* misera utique futura est, ut hoc *exemplo* invitari homines, ipsi molestias hujusmodi & pericula creare

XI. Si quem infimo loco natum, nullo splendore vitæ, nulla commendatione famæ defenderem; tamen civem a civibus communis humanitatis jure ac misericordia deprecarer, ne ignotis testibus, ne incitatis, ne accusatoris confessoribus, convivis, contubernalibus; ne hominibus, levitate Græcis, crudelitate barbaris, civem ac supplicem vestrum dederetis: ne periculofam imitationem exempli reliquis in posterum proderetis. Sed, cum L. Flacci res agatur, cujus ex familia qui primus consul factus est, primus in hac civitate consul fuit, cujus virtute regibus exterminatis, libertas in republica constituta est: quæ usque ad hoc tempus honoribus, imperio, rerum gestarum gloria, continuata permansit: cumque ab hac perenni contestataque virtute majorum non modo non degenerarit L. Flaccus, sed, id quod maxime florere in generis sui gloria viderat, laudem patriæ in libertatem vindicandæ prætor adamavit: in hoc ego reo ne quod perniciosum exemplum prodatur, pertimescam, in quo, etiam si quid errasset, omnes boni connivendum esse arbitrarentur? Quod quidem ego non modo non postulo, sed contra, Judices, vos oro & obtestor, ut totam causam quam maxime intentis oculis, ut ajunt, acerrime contempleremini. Nihil religione testatum, nihil veritate fundatum, nihil dolore expressum: contraque omnia corrupta libidine, iracundia, studio, pretio, perjurio reperientur.

XII. Etenim jam universa istorum cognita cupiditate, accedam ad singulas querelas, criminationesque Græcorum. Classis nomine pecuniam civitatibus imperatam queruntur. Quod nos factum, Judices, confitemur. Sed, si hoc crimen est: aut in eo est, quod non licuerit imperare: aut in eo, quod non opus fuerit navibus: aut in eo, quod nulla, hoc prætor, classis navigarit. Licuisse ut intelligas, cognosce, quid, me consule, senatus decreverit, cum quidem nihil a superioribus continuorum annorum decretis decesserit. SENATUSCONSULTUM. Proximum est ergo, ut, opus fuerit classe, necne, quæramus.

audcant, etiam sine causa idonea. Pro Murena, cap. 28. Iniquam legem, & miseram conditionem instruet periculis hominum. Ca-

tit. II. 7. Conditionem miseram non modo administranda, sed etiam conservanda resp. Et sic sepiissime conditio dicitur. Ernestus.

mus. Utrum igitur hoc Græci statuent, aut ullæ extera nationes, an vestri prætores, vestri duces, vestri imperatores? Equidem existimo, in ejusmodi regione, atque provincia, quæ mari cincta, portibus distincta, insulis circumdata esset, non solum præsidii, sed etiam ornandi imperii causa, navigandum fuisse. Hæc enim ratio, ac magnitudo animorum in majoribus nostris fuit, ut cum in privatis rebus, suisque sumptibus, minimo contenti, tenuissimo cultu viverent; in imperio, atque in publica dignitate omnia ad gloriam, splendoremque revocarent. Quaritur enim in re domestica, continentia laus: in publica, dignitas.

Quod si etiam præsidii causa classem habuit, quis erit tam iniquus, qui reprehendat? Nulli erant prædones. Quid? nullos fore, quis præstare poterat? Minus, inquit, gloriam Pompeji. Immo tu auges molestiam. Ille enim classes prædonum, urbes, portus, receptacula sustulit: pacem maritimam summa virtute, atque incredibili celeritate confecit: illud vero neque suscepit, neque suscipere debuit, ut, si qua uspiam navicula prædonum apparuisset, accusandus videretur. Itaque ipse in Asia, cum omnia jam bella terra marique confecisset, classem tamen iidem istis civitatibus imperavit. Quod si tum statuit opus esse, cum ipsius præsentis nomine tuta omnia & pacata esse poterant; quid, cum ille decessisset, Flacco existimatis statuendum, & faciendum fuisse?

XIII. Quid nos hic? nonne ipso Pompejo auctore, Silano, & Murena consulibus, decrevimus, ut classis in Italia navigaret? nonne eo ipso tempore, cum L. Flaccus in Asia remiges imperabat, nos hic in mare superum, & inferum seferentium ter & quadragies rogabamus²⁷? Quid postremo anno? nonne M. Curio & P. Sextilio quæstoribus, pecunia in classem est erogata? Quid? hoc omni tempore equites in ora maritima non fuerunt? Illa est enim gloria divina Pompeji:

primum

²⁷ Rogabamus] Lambinus ex Turnebi conjectura reposuit, *erogabamus*: neque mihi ea conjectura displicet. Gruterus intelligi vult *populum*. Quasi vero in sumptibus ex ærario faciendis ad populum latum esset, & non potius ad Senatum a Coss. relata, & a Senatu decreta res esset. Si esset ea rogatio fa-

cta, a Tribuno profecto populari facta esset: quod esset contra jus & auctoritatem Senatus: non minus ac si rogaretur provincia alicui. Itaque Cicero non dixisset, *nos rogabamus*: quod ad Senatum referendum est necessario. *Idem*.

primum prædones eos, qui tum, cum illi bellum maritimum gerendum datum est, toto mari dispersi vagabantur, redactos esse omnes in potestatem: deinde Syriam esse nostram, Ciliciam teneri, Cyprum per Ptolemæum regem nihil audere: præterea Cretam Metelli virtute esse nostram: nihil esse, unde proficiantur, nihil quo revertantur: omnes sinus, promontoria, litora, insulas, urbes maritimas, claustris imperii nostri contineri.

Quod si Flacco prætore, nemo in mari prædo fuisset, tamen hujus diligentia reprehendenda non esset. Idcirco enim, quod hic classem habuisset, existimarem non fuisse. Quid si L. Oppii, L. Agrii, C. Cestii, equitum Romanorum, hujus etiam clarissimi viri, Cn. Domitii, qui in Asia tum legatus fuit, testimonio doceo, eo ipso tempore, quo tu ipse negas classem habendam fuisse, complures a prædonibus esse captos? tamen Flacci consilium in remigibus imperandis reprehenditur? Quid si etiam occisus est a piratis Adramytenus, homo nobilis, cujus est fere nobis omnibus nomen auditum, Atinas pugil, Olympionices? hoc est apud Græcos (quoniam de eorum gravitate dicimus) prope majus & gloriosius, quam Romæ triumphasse. At neminem cepisti. Quam multi oræ maritimæ clarissimi viri præfuerunt, qui cum prædonem nullum cepissent, mare tamen tutum præstiterunt? Casus est enim in capiendo, locus, eventus, occasio. Defendendi facilis est cautio, non solum latibulis occultorum locorum, sed etiam tempestatum moderatione, & conversione.

XIV. Reliquum est, ut quæretur, utrum ista classis, cursu & remis, an sumptu tantum & literis navigarit. Num id igitur negari potest, cujus rei cuncta testis est Asia, bipartito classem distributam fuisse, ut una pars supra Ephesum, altera infra Ephesum navigaret? Hac classe M. Crassus, vir amplissimus, ab Æno in Asiam, his navibus Flaccus ex Asia in Macedoniam navigavit. In quo igitur prætoris est diligentia requirenda? in numero navium, & in descriptione æquabili sumptus? Dimidium ejus, quo Pompejus erat usus, imperavit: num potuit parcius? Descripsit autem pecuniam ad Pom-

peji

peji rationem, quæ fuit accommodata L. Syllæ descriptioni; qui cum omnes Asiæ civitates pro portione in provincia descripsisset, illam rationem in imperando sumptu & Pompejus & Flaccus secutus est. Neque est adhuc tamen ea summa completa.

Non refert vero ²⁸. Quid lucretur? Cum enim genus imperatæ pecuniæ suscipit: id, quod tu crimen esse vis, confitetur. Qui igitur probari potest, in ea pecunia non referenda, crimen sibi ipsum facere, in qua crimen esset nullum, si referret?

At enim negas fratrem meum, qui L. Flacco successerit, pecuniam ullam in remiges imperasse. Equidem Quintri fratris mei laude delector: sed aliis magis, gravioribus atque majoribus. Aliud quiddam statuit, aliud vidit. Existimavit, quocumque tempore auditum quid esset de prædonibus, quam vellet subito, se classem comparaturum. Denique hoc primus frater meus in Asia fecit, ut hoc sumptu remigum civitates levaret. Crimen autem tum videri solet, cum aliquis sumptus instituit eos, qui antea non erant instituti, non cum successerit aliquid immutat de institutis priorum. Flaccus, quid alii postea facturi essent, scire non poterat: quid fecissent, videbat.

XV. Sed, quoniam de communi totius Asiæ crimine dictum est, aggrediar jam ad singulas civitates: ex quibus sit sane nobis prima civitas Acomensis. Citat præco voce maxima legatos Acomenenses. Procedit unus Asclepiades. Prodeant ²⁹. Etiamne præconem mentiri ³⁰ coegisti? Est enim, credo, is vir iste, ut civitatis nomen sua auctoritate sustineat: da-

Tom. V.

S f m natus

²⁸ Non refert vero. Quid lucretur? Cum enim genus imperatæ pecuniæ suscipit] Recte hinc: locum viri docti exponunt. Non refert scilicet in tabulas accepti & expentis. Quid lucretur, est non refert? Cum enim unus imperatæ pecuniæ suscipit. (sic non solum Maffei codex, quem consuluit Manutius, & merito probat, & quos inflexit Faernus, sed & Francii secundus,) quod est, cum onus in se suscipit rationis reddenda de imperatæ pecunia, se illam accepisse, & bene expendisse, fateatur se fecisse, quod tu tanquam

crimen ei objicis. Grævius. Onus valde probato: neque audacior tamen sui Manutio & Faerno, qui probabant illud, sed a quibus receptum non est. Oliv.

²⁹ Prodeant. Etiamne præconem mentiri coegisti] Forte transpositione verborum hic locus est corruptus, quem sic restituit: Citat præco voce maxima legatos Acomenenses. Prodeant. Procedit unus Asclepiades. Etiamne præconem mentiri coegisti? Grævius.

³⁰ Mentiri] Legatos enim citavit, cum unum citare debuerit. Ferras.

mnatus turpissimis judiciis domi, notatus literis publicis: cuius de probris, adulteriis, ac stupris extant Acmonensium literæ: quas ego non solum propter longitudinem, sed etiam propter turpissimam obscenitatem verborum, prætereundas puto. Dixit publice data drachmarum CCVI millia. Dixit tantum: nihil ostendit, nihil protulit: sed adjunxit id, quod certe, quoniam erat domesticum, docere debuit: se privatim drachmarum CCVI millia dedisse. Quantum sibi ablatum homo impudentissimus dicit; tantum nunquam est ausus, ut haberet, optare.

Ab Aulo Sextilio ³¹ dicit se dedisse, & a suis fratribus. Potuit dare Sextilius. Nam fratres quidem consortes sunt mendicitatis. Audiamus igitur Sextilium: fratres denique ipsi prodeant: quam volent, impudenter mentiantur: &, quod nunquam habuerint, dedisse se dicant. Tamen aliquid fortasse coram producti dicent, in quo reprehendantur. Non deduxi, inquit, Sextilium. Cedo tabulas. Non deportavi. Fratres saltem exhibe. Non denuntiavi. Quod ergo unus Asclepiades, fortuna egens, vita turpis, existimatione damnatus, impudentia atque audacia fretus, sine tabulis, sine auctore legerit, id nos, quasi crimen, aut testimonium pertimescamus?

Idem laudationem, quam nos ab Acmonensibus Flacco datam proferebamus, falsam esse dicebat. Cujus quidem laudationis iactura exoptanda nobis fuit. Nam ut signum publicum inspexit præclarus iste auctor suæ civitatis, solere suos cives, cæterosque Græcos ex tempore ³², quod opus sit, obsignare dixit. Tu vero tibi habeto istam laudationem: nec enim Acmonensium testimonio Flacci vita & dignitas nititur. Das enim mihi, quod hæc causa maxime postulat, nullam gravitatem, nullam constantiam, nullam firmum in Græcis hominibus consilium, nullam denique esse testimonii fidem. Nisi vero hæctenus ista formula testimonii, atque orationis tuæ,

³¹ Ab A. Sextilio] Acceptam ab A. Sextilio. Sed mendosa summa. Quis enim credat, privatum hominem ausum esse dicere, Flacco se tot drachmas dedisse, quot civitatem publice? Quare velim ex hac summa centum drachmarum millia detrahere. Ma-

nentius.

³² Ex tempore] Pro ratione temporis, prout diversitas temporum postulat, servientes temporis: pro qua statim dicit, temporis causa scripsisse. Grævius.

tuæ, describi ac distingui potest, ut Flacco absentis aliquid civitates tribuisse dicantur: Lælio præsentis, per se agenti, vi legis, jure accusationis, opibus præterea suis terrenti ac minanti, nihil temporis causa scripsisse, aut obsignasse videantur.

XVI. Equidem in minimis rebus sæpe res magnas vidi, Judices, deprehendi, ac teneri, ut in hoc Asclepiade. Hæc, quæ a nobis prolata laudatio, obsignata erat creta illa Asiatica, quæ fere est omnibus nota nobis; qua utuntur omnes non modo in publicis, sed etiam in privatis literis, quas quotidie videmus mitti a publicanis, sæpe unicuique nostrum. Neque enim testis ipse signo inspecto fallum nos proferre dixit, sed levitatem totius Asiæ protulit; de qua nos & libenter, & facile concedimus. Nostra igitur laudatio, quam ille temporis causa nobis datam dieit, datam quidem confitetur, consignata creta est: in illo autem testimonio, quod accusatori dicitur datum, ceram esse vidimus.

Hic ego, Judices, si vos Acmonensium decretis, si cæterorum Phrygum literis permoveri putarem, vociferarer, &, quantum maxime possem, contenderem: testarer publicanos, excitarem negotiatores, vestram etiam conscientiam implorarem: cera deprehensa, considerem totius testimonii fictam audaciam manifesto comprehensam atque oppressam teneri. Nunc vero non insultabo vehementius, nec volitabo in hoc insolentius, neque in istum negatorem, tanquam in aliquem testem, invehar; neque in toto Acmonensium testimonio, siue hic confictum est, ut apparet; siue missum domo est, ut dicitur, commovebor. Etenim, quibus ego istam laudationem remittam, quoniam sunt (ut Asclepiades dicit) leves, horum testimonium non pertimescam.

XVII. Venio nunc ad Dorylensium testimonium: qui producti, tabulas se publicas ad speluncas perdidisse dixerunt. O pastores nescio quos, cupidus literarum! si quidem nihil istis, præter literas, abstulerunt. Sed aliud esse causæ suspicamur, ne forte isti parum servuti esse videantur. Poena est, ut opinor, Dorylensium gravior, quam apud alios, falsarum & corrupta-

ruptarum literarum. Si veras protulissent, criminis nihil erat: si falsas, erat poena. Bellissimum putarunt, dicere amissas.

Quiescant igitur, & me hoc in lucro ponere, atque aliud agere patiantur. Non sinunt: supplet enim ille nescio quis, & privatim dicit se dedisse. Hoc vero ferri nullo modo potest. Qui de tabulis publicis recitat, iis, quæ in accusatoris potestate fuerunt, non debet habere auctoritatem: sed tamen iudicium fieri videtur³³, cum tabulæ illæ ipsæ, cuiusmodi sunt, proferuntur. Cum vero is, quem nemo vestrum vidit unquam: nemo, qui mortalis esset, audivit; tantum dicit, *Dedi*: dubitatis, Iudices, quin ab hoc ignotissimo Phryge nobilissimum civem vindicetis? Atque huic eidem nuper tres equites Romani honesti & graves, cum in causa liberali³⁴ eum, qui aserebatur, cognatum suum esse diceret, non crederent. Qui hoc evenit, ut, qui locuples testis doloris & sanguinis sui non fuerit, idem sit gravis auctor injuriæ publicæ?

Atque hic Dorylenis nuper cum efferretur magna frequentia, confessuque vestro, mortis illius invidiam in L. Flaccum Lælius conferebat. Facis injuste, Læli, si putas periculo nostro vivere tuos contubernales; præsertim quod tua negligentia factum arbitremur. Homini enim Phrygi, qui arborem fici nunquam vidisset, ficinam ficorum objecisti: cuius mors te ex aliqua parte relevavit. Edacem enim hospitem amisti. Flacco vero quid profuit, qui valuit tamdiu, dum huc prodiret; mortuus est, aculeo jam dimisso, ac dicto testimonio? At istud columen actionis tuæ, Mithridates, posteaquam biduum retentus testis a nobis, effudit, quæ voluit, omnia; reprehensus, convictus, fractusque discessit; ambulat cum lorica. Metuit homo doctus & sapiens, ne L. Flaccus nunc scelere se alliget, cum jam testem illum effugere non possit³⁵: ut, qui ante dictum testimonium sibi temperavit, cum tamen aliquid assequi posset, is nunc id agat, ut ad falsum avaritiæ testimonium, verum etiam maleficii crimen adjun-

³³ *Iudicium fieri videtur*] Species in eo quædam iudicii est. *Manutius*.

³⁴ *In causa liberali*] In qua agebatur de

libertate illius. *Ferrarius*.

³⁵ *Illum effugere non possit*] Quia testimonium jam in Flaccum dixit. *Manutius*.

gat. Sed de hoc teste, totoque Mithridatico³⁶ differuit & subtiliter, & copiose Q. Hortensius: nos, ut instituimus, ad reliqua pergamus.

XVIII. Caput est omnium Græcorum concitatorum, qui cum accusatoribus sedet, Heraclides ille Temnites, homo ineptus & loquax, sed (ut sibi videtur) ita doctus, ut etiam magistrum illorum se esse dicat: &, qui ita sit ambitiosus, ut omnes vos, nosque quotidie per salutes. Temni usque ad illam ætatem³⁷ in senatum venire non potuit: &, qui se artem dicendi traditurum etiam cæteris profiteatur, ipse omnibus turpissimis iudiciis convictus est.

Pari felicitate una legatus venit Nicomedes, qui neque in senatum ulla conditione pervenire potuit, & furti, & pro socio³⁸ damnatus est. Nam princeps legationis Lysanias, adeptus est ordinem senatorium: sed cum rempublicam nimium amplecteretur³⁹, peculatus damnatus & bonæ, & senatorium nomen amisit. Hi tres etiam ætarii nostri tabulas falsas esse voluerunt⁴⁰. Nam servos novem se professi sunt habere, cum omnino sine comite venissent. Decreto scribendo primum video affuisse Lysaniam: cuius fratris bonæ, quod is populo non solvebat, præterea Flacco, publice venerunt. Præterea Philippus est, Lysaniæ gener, & Hermobius, cuius frater Poles item pecuniæ publicæ est condemnatus.

XIX. Dicunt se Flacco, & iis, qui simul essent, drachmarum xv millia dedisse. Cum civitate mihi res est acerrima, & conscientissima literarum⁴¹: in qua nummus commoveri nullus potest sine quinque prætoribus, tribus quæstoribus, quatuor mensariis, qui apud illos a populo creantur. Ex hoc tanto

³⁶ *Mithridatico*] Subaudi negotio, aut testimonio. *Grævius*.

³⁷ *Ad illam ætatem*] Ad senectutem, ad illam, quam videtis, ætatem. *Manutius*.

³⁸ *Pro socio*] Quod socium fraudasset. Vide pro Quintio, cap. 3.

³⁹ *Nimium amplecteretur*] Id est, nimium diligere. Sed ita rempublicam amplectebatur, ut eam spoliaret. *Sylva*.

⁴⁰ *Falsas esse voluerunt*] Pro, corrumperere voluerunt, cum falsum servorum numerum

professi sunt. *Manutius*.

⁴¹ *Conscientissima literarum*] Quæ perferunt omnia diligenter. *Manutius*. Turnebus libro xxx. Adversar. cap. 4. conjicit, & conscientiarum literarum diligentissima. Sic etiam Francii codex. Quæ lectio videtur esse planior, & auctoribus Tullianæ copiz & candori aduersus gratior. Potest tamen vulgata defendi forte ex V. de Finibus: Sed hæc cum corporis bona sunt, eorum conscientia certe in bonis numerabimus. *Grævius*.

ranto numero deductus est nemo: & cum illam pecuniam nominatim Flacco datam referant; majorem etiam aliam cum huic iidem darent, in eadem sacram rescindendam, se perscripisse dicunt: quod minime convenit. Nam aut omnia occulte referenda fuerunt, aut aperte omnia. Cum perscribunt nominatim Flacco: nihil timent, nihil verentur. Cum operi publico referunt: iidem homines subito eundem, quem contempserant, pertimescunt. Si prator dedit, ut est scriptum, a quaestore numeravit: quaestor a mensa publica: mensa aut ex vestigali, aut ex tributo. Nunquam erit istud simile criminis, nisi mihi totam rationem omni & personarum genere, & literarum explicaris: vel, quod est in eodem decreto scriptum, homines clarissimos civitatis, amplissimos usos honoribus, hoc pratore circumventos. Cur hi neque in iudicio adsunt, neque in decreto nominantur? Non enim credo significari isto loco illum, qui se erigit, Heraclidem.

Utrum enim in clarissimis est civibus is, quem iudicatum hic duxit Hermippus? qui hanc ipsam legationem, quam habet, non accepit a suis civibus, sed usque Tmolus petivit: cui nullus honos in sua civitate habitus est unquam. Res autem ea, quae tenuissimis committebatur, huic uni in vita commissa sola est. Custos, T. Aufidio pratore, frumento publico est positus: pro quo cum a P. Varino pratore pecuniam accepisset, celavit suos cives, ultroque iis sumptum intulit. Quod posteaquam Temni, literis a P. Varino missis, cognitum atque patefactum est; cumque eadem de re Cn. Lentulus, qui censor fuit, Temnitarum patronus, literas misisset: Heraclidem istum Temni nemo postea vidit. Atque, ut ejus impudentiam perspicere possitis, causam ipsam, quae levissimi

42 *Majorem etiam*] Haec summa erat perscripta in tabulis, ut relata operi publico, cum tamen dicerent datam Flacco, idque occultatum, quod cum timent. *Ferrarius.*

43 *Judicatum*] Pecunia Hermippo debita condemnatum. Qui cum iudicatum non solveret, Hermippo addictus est, & ab eo ductus, ut in ejus scilicet potestate esset. Id enim jus erat creditoris in debitorem, qui iudicatum non solveret. *Man.*

44 *Usque Tmolus*] Non accepit praesens, sed usque a monte Tmolus petivit. *Idem.*

45 *Hic uni*] Manurius; *huic uni.* Nam est *uus* sufficere videbatur; *anger sola.* Et utrumque, inquit, alibi quoque Cicero conjungit.

46 *Intulit*] Non solum pecuniam pro frumento non dedit suis civibus: sed induxit, & intulit in rationes sumptus falsos, quos se fecisse dicebat. *Ferrarius.*

mi hominis animum in Flaccum incitavit; quae so, cognoscite. ni ibi scilicet ostendat iniquitatem mshap. xidulov omof. XX. Fundum Cymaem Romae mercatus est de pupillo Meculonio. Cum verbis se locupletem faceret, haberet nihil praeter illam impudentiam, quam videtis, pecuniam sumpsit mutuatam a Sex. Stola, iudice hoc nostro, primario viro, qui & rem agnoscit, neque hominem ignorat: qui tamen credidit P. Fulvii Veratii, lectissimi hominis, fide. Ei cum solveret, sumpsit a C. & M. Fufiis, equitibus Romanis, primariis viris. Hic hercule, cornici oculum, ut dicitur. Nam hunc Hermippum, hominem eruditum, civem suum, cui debebat esse notissimus, percussit: ejus enim fide sumpsit a Fufiis. Securus Hermippus Temnum proficiscitur, cum iste sese pecuniam, quam hujus fide sumpserat, a discipulis suis diceret Fufiis persoliturum. Habebat enim Rhetor iste adolescentes quosdam locupletes, quos dimidio redderet stultiore, quam acceperat, ubi nihil possent discere, nisi ignorantiam literarum.

Neminem quidem adeo infatuare potuit, ut ei nummum ullum crederet. Itaque, cum Roma clam esset profectus, multosque minutis mutationibus fraudavisset: in Asiam venit, Hermippoque percontanti de nomine Fufiano respondet, se omnem pecuniam Fufiis persolvisse. Interim, neque ita longo intervallo, libertus a Fufiis cum literis ad Hermippum venit: pecunia petitur ab Hermippo. Hermippus ab Heraclide petit: ipse tamen Fufiis satisfacit absentibus, & fidem suam liberat. Hunc aestuantem & tergiversantem iudicio ille persequitur. A recuperatoribus causa cognoscitur.

Nolite existimare, Iudices, non unam & eandem omnibus in locis esse fraudatorum, & infiriarum impudentiam. Fecit eadem omnia, quae nostri debitores solent. Negavit sese omnino versuram ullam fecisse Romae: Fufiorum se affirmavit nunquam omnino nomen audisse: Hermippum vero ipsum, pudentissimum atque optimum virum, veterem amicum atque hospitem meum, splendidissimum atque ornatissimum civitatis suae,

47 *Cornici oculum*] Vide supra, Orat. pro Murena, cap. 11.

48 *Percussit*] Fefellit, damno affecti. *Manurius.*

suar, probris omnibus, maledictisque vexavit. Sed, cum se homo volubilis quadam præcipiti celeritate dicendi in illa oratione jactaret, repente, testimonii Fusiorum, nominibusque recitatis, homo audacissimus pertimuit, loquacissimus obmutuit. Itaque recuperatores contra istum rem minime dubiam prima actione judicaverunt. Cum judicatum non faceret, addictus Hermippo⁴⁹, & ab hoc ductus est.

XXI. Habetis & honestatem hominis, & auctoritatem testimonii, & causam omnem similitatis. Atque is ab Hermippo missus⁵⁰, cum ei pauca mancipia vendidisset, Romam se contulit: deinde in Asiam rediit, cum jam frater meus Flacco successisset. Ad quem adiit, causamque ita detulit; recuperatores, vi Flacci coactos, & metu, falsum invitos judicavisse. Frater meus, pro sua æquitate, prudentiaque decrevit, ut, si judicatum negaret, in duplum iret⁵¹: si metu coactos diceret, haberet eosdem recuperatores. Recusavit: & quasi nihil esset actum, nihil judicatum, ab Hermippo ibidem mancipia, quæ ipse ei vendiderat, petere coepit. M. Gratius, legatus, ad quem est aditum, actionem se daturum negavit: re judicata stari ostendit placere.

Iterum iste, cui nullus esset usquam consistendi locus, Romam se retulit: persequitur Hermippus, qui nunquam istius impudentia cessit. Petit Heraclides a C. Plorio senatore, viro primario, qui legatus in Asia fuerat, mancipia quædam, quæ se, cum judicatum esset, per vim vendidisse dicebat. Q. Naso⁵², vir ornatissimus, qui prætor fuerat, judex sumitur: qui,

⁴⁹ Addictus Hermippo] A Flacco Prætoris Hermippo datus est, ut ei serviret, quod pecunia credita ei dissoluta esset. Addictus a servo quid differat, Quintil. lib. 7. c. 3. scribit: Servus, inquit, cum manu mittitur, fit liberianus: addictus, recepta libertate, est ingenitus &c. Syleius.

⁵⁰ Missus] Dimissus est, cum pro sua persona mancipia quædam dedisset. Ferr.

⁵¹ In duplum iret] Apparet ita fuisse olim datum judicium iterum de re judicata, ut qui judicatum negaret, si contra eum pronuntiatum secundo fuisset, perderet alterum tantum, quantum judicatum contineretur. Casmerarius.

⁵² Q. Naso] Locus aliqua declaratione indiget. Quod enim dicat Q. Nasonem iudicem sumptum, intelligendum est, eum arbitrum a partibus lectum. Quod vero sequitur, ab eo iudice abiit, subaudiendum Heraclides. Ea vero verba, quod iudicatum lege non erat, sic intellige: Quia iudicatum illud non erat lege constitutum, sed partium voluntate, ab arbitria quoque nos compromissa appellamus, nam libera partium voluntate dependet. Ut si auctor causam prosequi voluerit, nulla id lege facere cogatur. Idcirco Heraclides qui auctor erat, ab eo iudice abiit, & causam totam reliquit. Faernus.

qui, cum sententiam secundum Plorium se dicturum ostenderet, & ab eo iudice abiret, quod iudicium lege non erat, causam totam reliquit. Satisne vobis, Iudices, videor ad singulos testes accedere, neque, ut primo constitueram, tantummodo cum universo genere confingere?

Venio ad Lysaniam ejusdem civitatis, peculiarem tuam, Deciane, testem: quem tu cum ephebam Temni cognovisses, quoniam te nudus delectarat, semper nudum esse voluisti⁵³. Abduxisti Temno Apollonidem. Pecuniam adolescentulo grandi scænore, fiducia tamen accepta, occupavisti⁵⁴. Hanc fiduciam commissam tibi dicit: tenes hodie, ac possides. Eum tu testem spe recuperandi fundi paterni venire ad testimonium dicendum coegisti: qui quoniam testimonium nondum dixit, quidnam sit dicturus, expecto. Novi genus hominum, novi consuetudinem, novi libidinem. Itaque, etsi teneo, quid sit dicere paratus, nihil tamen contra disputabo prius, quam dixerit. Totum enim convertet, atque alia finget. Quamobrem & ille servet, quod paravit: & ego me ad id, quod attulerit, integrum conservabo.

XXII. Venio nunc ad eam civitatem, in quam ego multa & magna studia, & officia contuli: & quam meus frater in primis colit, atque diligit: quæ si civitas per viros bonos, gravesque homines, querelas ad vos detulisset, paulo commoverer magis. Nunc vero quid putem? Trallianos Maandrio causam commississe, homini egenti, sordido, sine honore, sine existimatione, sine censu? Ubi erant illi Pythodori, Ætideni, Lepifones, cæteri homines apud nos noti, inter suos nobiles? ubi illa magnifica & gloriosa ostentatio civitatis? nonne esset pudicum, si hanc causam agerent severe, non modo legatum, sed Trallianum omnino dici Maandrium? huic

Tom. V.

T t

tali

⁵³ Nudum esse voluisti] Nudum, his dixit, primum Declianum turpem libidinem, deinde avartitiam carpens. Manu.

⁵⁴ Occupavisti] Occupare pecuniam, est in quæstu collocare. Fiduciam accipere, est fundum accipere ea lege, ut eum aliquando restituas, fide utrinque data, sine testibus & iuribus. Fundus alicui commissus dicitur, qui loco pignoris creditori obligatus, proprius e-

jus efficitur, debitore ad diem non solvente. Declianus igitur pecuniam dedit Lysaniz, accepto fundo, quem restitueret, restituta pecunia ad certum tempus, ut ille dicebat, Lysanias eo tempore non solvit, & ideo ad se devolutum fundum Declianus putabat: quem tamen se redditurum pollicebatur, si ille contra Flaccum testimonium dixisset. Ferr.